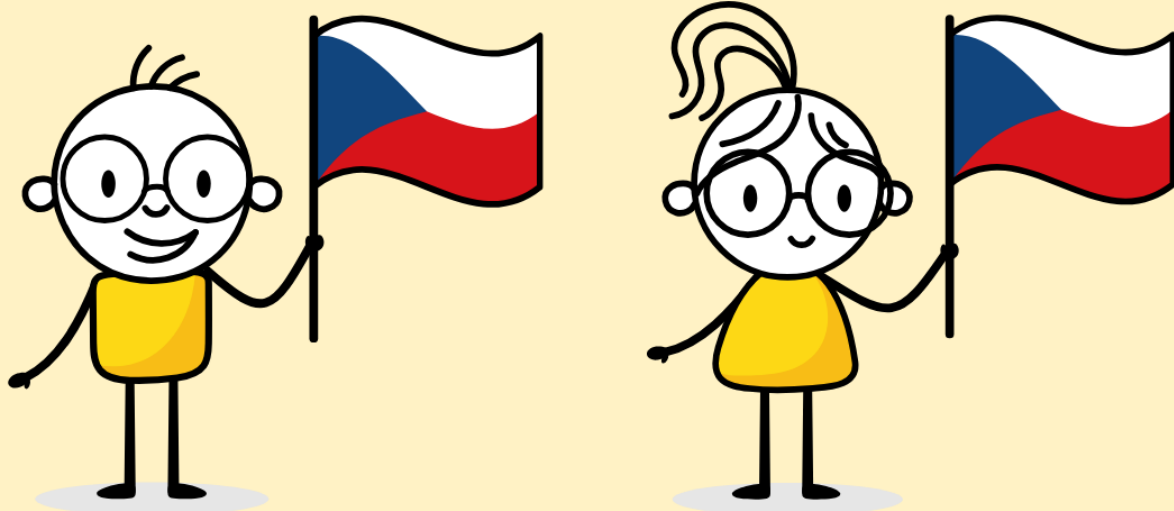

Sociální pedagogové v českých školách

Výzkumná zpráva
2023

Realizace výzkumu byla podpořena interním grantem IGA_PdF_2023_003 s názvem *Analýza potřeb základních škol v kontextu uplatnění sociálních pedagogů ve školním prostředí.*

Sociální pedagogové v českých školách – výzkumná zpráva.

Autoři výzkumné zprávy: Šmída Jan, Čech Tomáš

Výzkumný tým:
Balaban Vlado
Blábolilová Nicola
Čech Tomáš
Daněk Jiří
Hormandlová Tereza
Kohoutová Dominika
Slívová Eliška
Šmída Jan

Asociace sociálních pedagogů

Ústav pedagogiky a sociálních studií,
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

© Asociace sociálních pedagogů & Univerzita Palackého v Olomouci

Obsah

Předmluva	4
1 Úvod do problematiky	5
2 Specifikace výzkumu a metodologie	6
2.1 Specifikace výzkumu	6
2.2 Metodologie	6
3 Výsledky výzkumu o sociálních pedagogích	7
3.1 Demografické údaje.....	7
3.2 Doba působení na pozici	8
3.3 Charakteristika škol	10
3.4 Financování pozice.....	12
3.5 Postoj od kolegů	13
3.6 Podíl žáků se sociálním znevýhodněním.....	15
3.7 Náročnost utváření pozice	15
3.8 Cílová skupina a náplň práce sociálních pedagogů	17
3.9 Spolupráce s vedením školy.....	20
4 Shrnutí výsledků výzkumu	23
Zdroje a literatura	24
Kontakty.....	25

Předmluva

Bezmála dvě desetiletí se vede odborná diskuze ohledně uplatnění sociálního pedagoga ve škole, s čímž souvisí zavedení pozice do katalogu profesí. Sociální pedagog může efektivně cílit na aktuální problémy škol a jeho potřeba se s akcelerujícím vývojem společnosti neustále stupňuje. Nabízí podporu a spolupráci všem pedagogickým pracovníkům školy a činitelům edukačního procesu a přináší novou perspektivu řešení problémů. Mj. se jeví jako významný článek v podpoře žáků se sociálním znevýhodněním v kontextu jejich školní úspěšnosti, zaměřuje se však na všechny žáky školy a jejich rodiny, na které sociálně-pedagogicky působí. Profese sociálního pedagoga ve škole se však stále nedostává adekvátní společenské podpory.

Jelikož vnímáme, že je potřeba tuto pozici a její etablování podpořit, rozhodli jsme v rámci spolupráce Asociace sociálních pedagogů a Ústavu pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci realizovat výzkum, jehož cílem bylo identifikovat činnosti, které sociální pedagogové ve školním prostředí vykonávají. Základním souborem byli sociální pedagogové aktuálně působící ve školách, které podchycuje ve své databázi Asociace sociálních pedagogů.

Hlavní výsledky výzkumu jsou prezentovány v rámci této závěrečné výzkumné zprávy, ve které je možné nalézt charakteristiku osob pracujících na pozici sociálního pedagoga, jejich nejvyšší dosažené vzdělání, specifika škol, na kterých působí, standardně vykonávané činnosti, ale i vnímání náročnosti utváření pozice, postoj vedení a kolegů z pedagogického sboru a další specifika vážící se k výkonu profese sociálního pedagoga ve školním prostředí.

Zpráva je empirickým východiskem pro další výzkumy v této oblasti a rovněž pro tvorbu metodiky práce pro sociální pedagogy ve školách, která v současné době vzniká.

Výzkumný tým

1 Úvod do problematiky

Profese sociálního pedagoga je v současné době školami čím dál více využívanou pozicí, neboť reaguje na potřeby škol, které doposud uspokojovány nebyly nebo na ně nebyl kladen tak velký důraz. Vzdělávací instituce si tak více uvědomují vliv socioekonomických podmínek a rodinného zázemí žáka na jeho školní úspěšnost.

Dle zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících není sociální pedagog stále veden mezi pedagogickými pracovníky, což mu dlouhodobě stěžuje výkon jeho profese a přináší tak nerovné podmínky na trhu práce. Sociální pedagogové ve škole však bezpochyby vykonávají odborné činnosti, za které by si zasloužili patřičný respekt.

Stále problematické je zřizování a financování pozice. Ta totiž není financována ze státního rozpočtu, a tak musí ředitelé nacházet alternativní zdroje, kterými by si tolik potřebnou pozici na jejich škole zajistili a udrželi. To však přináší nejistou kontinuitu a pozice tak častokrát zanikají s končícím projektem. Potřeby však na škole přetrvávají a nejsou systematicky saturovány. Na problematiku financování pozice sociálního pedagoga upozorňuje ve své výzkumné zprávě také PAQ Research a STEM, které doporučují institucionalizaci pozice včetně zajištění systémového financování (Hoření a kol., 2023).

Vzhledem ke skutečnosti, že se ve školním prostředí jedná o poměrně novou pozici, stále se mírně proměňuje její náplň práce a standardně vykonávané činnosti. Jádro její podstaty je však vymezeno (viz Standardy AVSP) a profilují se již jen některé detaily. Aby však byl všem stálým i začínajícím sociálním pedagogům jasný jejich odborný rámec a náplň práce, včetně kompetencí a cílové skupiny, připravuje Asociace sociálních pedagogů *Metodiku práce pro sociální pedagogy ve škole*, která by jim měla být patřičnou metodickou oporou.

2 Specifikace výzkumu a metodologie

2.1 Specifikace výzkumu

Výzkum s názvem **Sociální pedagogové v českých školách** byl realizován ve spolupráci Asociace sociálních pedagogů a Ústavu pedagogiky a sociálních studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v rámci fakultního projektu IGA_PdF_2023_003 s názvem Analýza potřeb základních škol v kontextu uplatnění sociálních pedagogů ve školním prostředí.

V rámci výzkumného šetření jsme se zaměřili na pozici sociálního pedagoga ve škole v České republice. Hlavním cílem bylo identifikovat činnosti, které sociální pedagogové ve školním prostředí vykonávají. Dále jsme se zaměřovali na dobu působení na pozici sociálního pedagoga ve škole, její financování, specifikaci škol, na kterých sociální pedagogové působí a další stěžejní oblasti tak, abychom co nejlépe zmapovali tuto pozici.

2.2 Metodologie

Výzkumný nástroj

Pro získání potřebných dat jsme využili jako výzkumný nástroj online dotazník vytvořený v Google Forms. Ten obsahoval baterii uzavřených a otevřených otázek zaměřujících se na demografické údaje, vykonávané činnosti, zdroje financování, délku praxe na pozici sociálního pedagoga, míru náročnosti utváření pozice a další specifikace pozice.

Online dotazník byl následně rozeslán prostřednictvím e-mailů aktuálně působícím sociálním pedagogům, které eviduje Asociace sociálních pedagogů ve své databázi.

Sběr dat probíhal od 18. 4. 2023 do 9. 5. 2023. Následně pak proběhla analýza dat a jejich interpretace směřující k formulaci klíčových závěrů.

Participantí výzkumu

Prosbou o zapojení do výzkumu bylo osloveno 137 aktuálně působících sociálních pedagogů (duben 2023). Do výzkumu se zapojilo celkem 72 sociálních pedagogů (návrstnost 52,5 %) z 12 krajů České republiky (mimo Pardubický a Královéhradecký kraj), tedy více než polovina oslovených respondentů základního souboru.

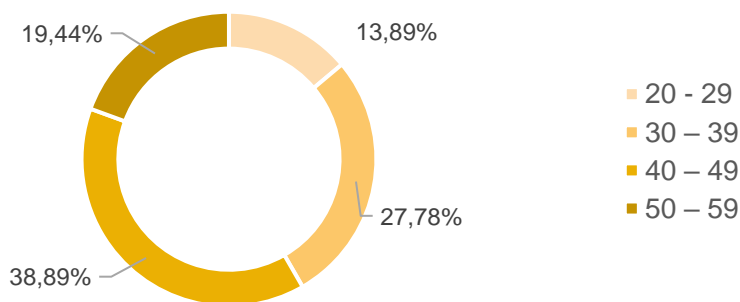
3 Výsledky výzkumu o sociálních pedagogích

3.1 Demografické údaje

Pro hlubší pochopení nastavení pozice sociálního pedagoga v českém školství je nejprve třeba identifikovat demografické údaje, které nám přiblíží, kdo tuto pozici na českých školách vykonává.

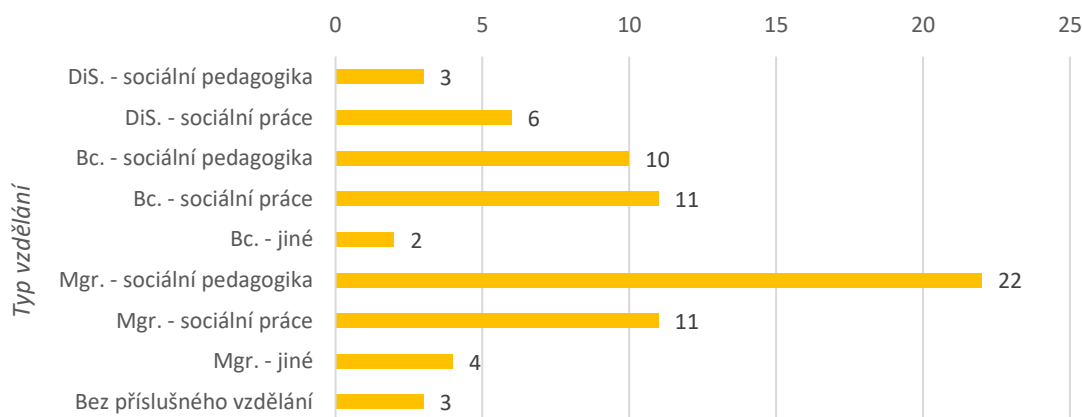
Mezi sociálními pedagogy zapojenými do výzkumu bylo **63 žen** (87,5 %) a **9 mužů** (12,5 %). Feminizace školství se tedy nevyhýbá ani pozici sociálního pedagoga. Poměrové zastoupení pohlaví je srovnatelné s výzkumy v populaci učitelů, např. Čecha (2011), který ve svém výzkumu realizovaném v českých základních školách uvádí zastoupení 81,4 % žen a 18,6 % mužů v roli učitele.

Věkové rozložení osob působících na pozici sociálního pedagoga lze vidět níže na grafu č. 1. Z toho je patrné, že na pozici působí nejčastěji osoby ve věku 40-49 let (38,89 %), následně 30-39 let (27,78 %), 50-59 let (19,44 %) a 20-29 let (13,89 %). Jiné věkové kategorie nebyly výzkumném souboru zastoupeny.

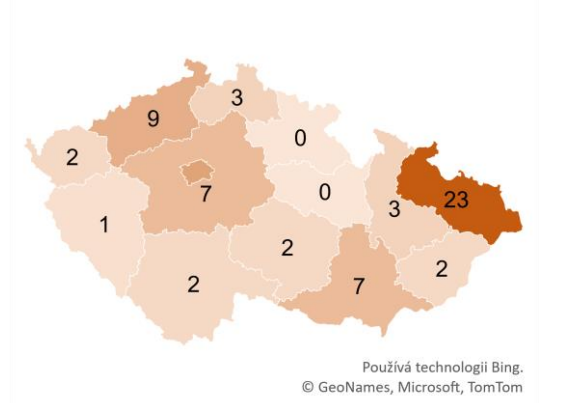
Graf 1 Věkové rozložení sociálních pedagogů

Dlouhodobě diskutované jsou také kvalifikační předpoklady pro výkon pozice sociálního pedagoga, přičemž v současné době je možno pracovat na této pozici s různým vzděláním. Nejčastěji je však doporučován studijní program sociální pedagogika absolvovaný na některé z vysokých škol.

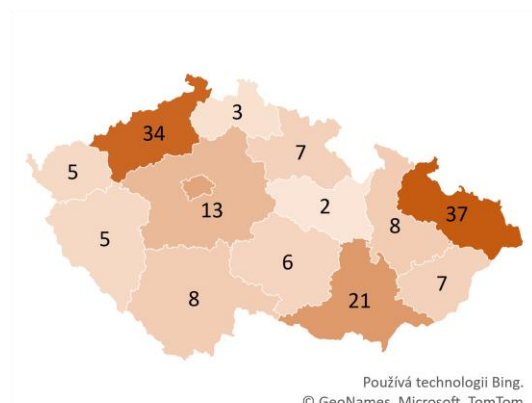

Graf 2 Nejvyšší dosažené vzdělání sociálních pedagogů

Pokud se podíváme na nejvyšší dosažené vzdělání uváděné respondenty, zjistíme, že převažuje právě magisterský (22; 30,56 %) a bakalářský (10; 13,89 %) stupeň vzdělání v studijním programu sociální pedagogika, rozšířený je také magisterský (11; 15,28 %) a bakalářský (11; 15,28 %) stupeň vzdělání ve studijním programu sociální práce. Ne tak časté je pak vyšší odborné vzdělání ve studijním programu sociální pedagogika (3; 4,17 %) a oboru sociální práce (6; 8,33 %). Další sociální pedagogové však působí na této pozici s magisterským (4; 5,56 %) a bakalářským (2; 2,78 %) vzděláním v jiném oboru z oblasti humanitních věd. Za zmínku stojí také působení 3 respondentů na této pozici bez patřičného vzdělání v blízkém oboru. Absolventi studijního programu sociální pedagogika tvoří nejvyšší zastoupení, a to 48,61 % výzkumného souboru.

Graf 3 Sociální pedagogové v krajích

Graf 4 Sociální pedagogové v krajích – evidence ASOCP

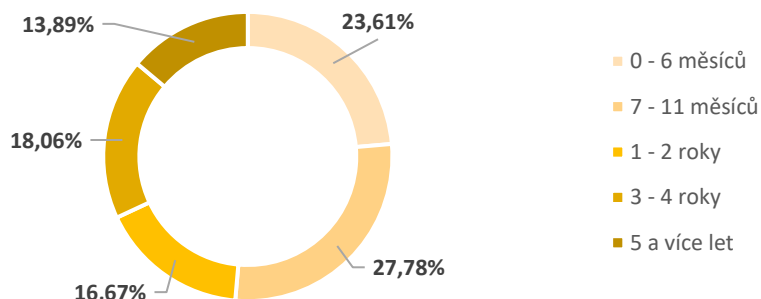
Sociální pedagogové se vyskytují nejčastěji v oblastech s vyšším výskytem sociálně vyloučených lokalit, v příhraničí, velkých městech a na místech, kde se socioekonomické problémy populace vyskytují v nadprůměrném zastoupení. V našem výzkumu, do kterého se zapojilo 72 sociálních pedagogů, působí nejvíce respondentů v Moravskoslezském kraji (31,94 %), Hlavním městě Praha (15,28 %) a kraji Ústeckém (12,50 %). Ve výzkumné souboru nebyly zastoupeni respondenti z Pardubického a Královéhradeckého kraje, což neznamená, že v daných krajích nepůsobí, jen nejsou tak početně zastoupeni (viz graf č. 4). Zapojení respondentů lze vidět na grafu č. 3. Pro představu uvádíme také počty sociálních pedagogů v krajích, které eviduje Asociace sociálních pedagogů (viz graf č. 4).

3.2 Doba působení na pozici

Vzhledem k financování pozice, které je zpravidla projektové, bývá kontinuita pozice sociálního pedagoga narušena časovými prodlevami mezi projekty. To způsobuje obtíže škol hledat alternativní zdroje financování, což se často nedaří a pozice musí být na škole zrušena (Šmída, 2023).

Přibližně polovina sociálních pedagogů působí na této pozici 0-6 měsíců (23,61 %) nebo 7-11 měsíců (27,78 %). Toto poměrně vysoké procento „začínajících“ sociálních pedagogů je způsobeno souběhem začátku programu OP JAK a projektu Podpora rovných příležitostí financovaného z Národního plánu obnovy. Dvanáct sociálních

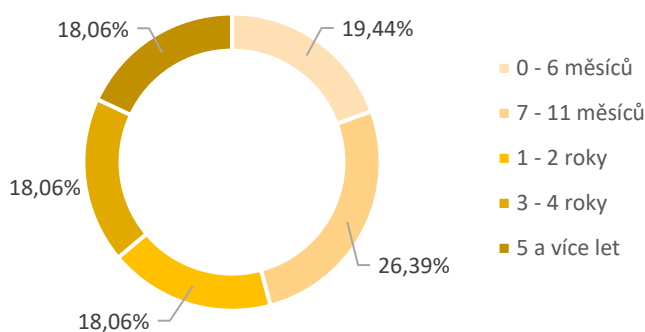
pedagogů (16,67 %) působí na pozici 1-2 roky. Sociálních pedagogů působících 3-4 roky je celkem 13 (18,06 %), což zpravidla překračuje období jednoho projektu. Těch, kteří působí na pozici 5 a více let, je v našem výzkumu zapojeno 10 (13,89 %).

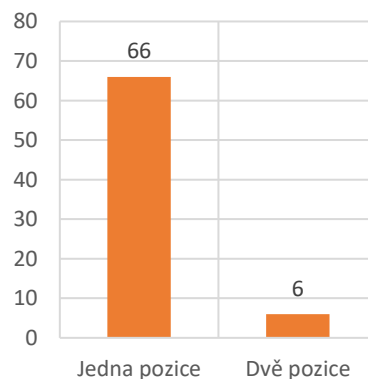
Graf 5 Doba působení na pozici sociálního pedagoga

Při výzkumném šetření nás dále zajímalo, kolik sociálních pedagogů má zkušenost s touto pozicí také na jiné škole. Jasná většina sociálních pedagogů (90,3 %) na této pozici pracuje poprvé, pouze 9,7 % respondentů uvedlo zkušenost s pozicí na jiné škole. Zřejmě tedy nedochází k časté fluktuaci sociálních pedagogů mezi školami, a sociální pedagogové tak buďto zůstanou na dané škole, nebo s projektem jejich pozice zanikne a daná osoba již na této pozici nepracuje ani na jiné škole.

S tím souvisí také otázka, jak intenzivní zkušenosti s pozicí má škola, na které sociální pedagog působí. Na 83,33 % škol je tato pozice zřízena poprvé. Pouze 16,67 % škol má již zkušenost s touto pozicí z dřívějšího.

Graf 6 Doba existence pozice sociálního pedagoga na škole

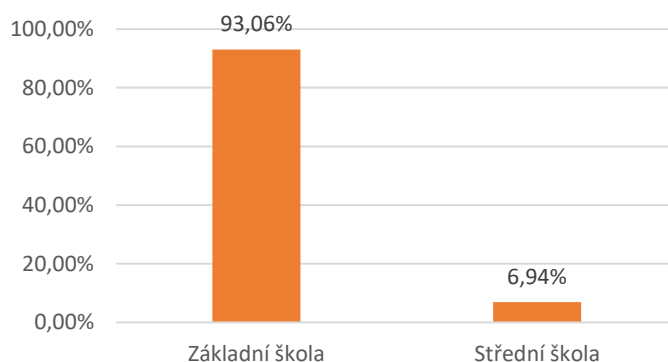

Graf 7 Počet pozic sociálního pedagoga

Graf č. 6 potvrzuje, že některé školy mají skutečně dlouholeté zkušenosti s pozicí sociálního pedagoga. Stále však převládá udržení pozice na školách do 2 let působení, což opět poukazuje na problém kontinuity pozice v kontextu projektového financování. Některé školy v současnosti disponují rovnou 2, nebo dokonce i 3 pozicemi sociálního pedagoga, z praxe víme, že se jedná zpravidla o školy, které mají vysoké procento žáků se sociálním znevýhodněním a jejich potřeby vykazují podstatně vyšší intenzitu. Našeho výzkumu se zúčastnilo celkem 6 sociálních pedagogů, kteří působí na škole s dalším sociálním pedagogem.

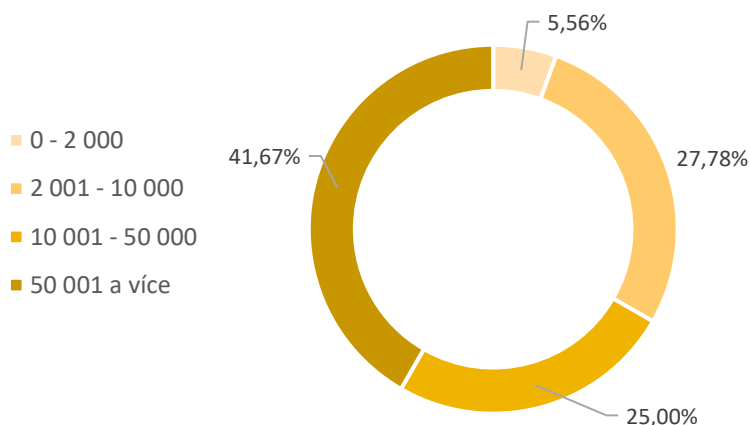
3.3 Charakteristika škol

Pojďme nyní blíže specifikovat, na jakém typu škol sociální pedagogové, kteří se zapojili do výzkumu, působí. Dominantní většina respondentů působí na základních školách (93,06 %), jen malá část sociálních pedagogů působí na školách středních (6,94 %). Evidujeme rovněž několik sociálních pedagogů působících v mateřských školách, ale ti se nezúčastnili výzkumu. Dle MŠMT si zvolilo pozici sociálního pedagoga v rámci OP JAK celkem 30 mateřských škol (MŠMT, 2023). Z pozice Asociace sociálních pedagogů to však nelze věrohodně ověřit.

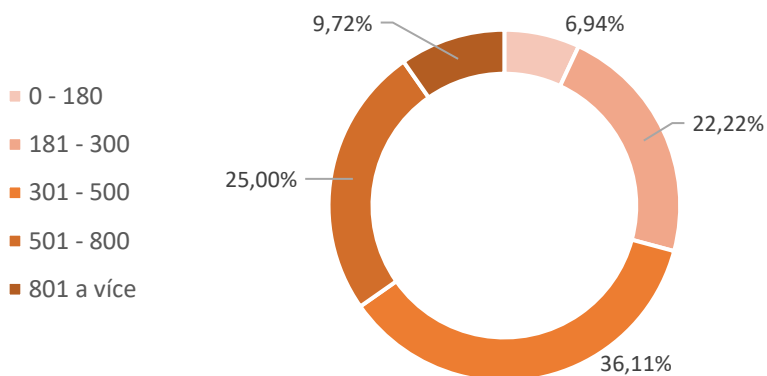
Graf 8 Typ školy, na které sociální pedagogové působí

Se sociálními pedagogy se většinou setkáváme spíše ve větších městech nad 50 tisíc obyvatel (41,67 %), jako je Praha, Ostrava, Ústí nad Labem či Brno. Další však působí i ve městech středně velkých s počtem obyvatel 10.001 – 50.000 (25,00 %) a městech menších s počtem obyvatel 2.001-10.000 (27,78 %). Pouze 4 sociální pedagogové (5,56 %), zapojení do našeho výzkumu, působí v obcích s počtem obyvatel do 2 tisíc. To může být způsobeno nejen vyššími potřebami škol ve větších městech a specifickými problémy jako zvýšená míra rizikového chování dětí, vyšší regionální kriminalita, sociálně vyloučené lokality aj., ale také nižším počtem žáků na malých obecních školách. Tyto školy pak nedosahují na patřičnou finanční podporu prostřednictvím operačních programů či množství možných personálních úvazků.

Graf 9 Velikost obce, ve které sídlí škola s pozicí sociálního pedagoga

Velikost škol podle počtu žáků, ve kterých sociální pedagogové působí, můžeme vidět na grafu č. 10. Z něj je patrné, že se nejčastěji jedná o školy s počtem 301-500 žáků (36,11 %), 501-800 žáků (25,0 %) a 181-300 žáků (22,22 %). Na školách s počtem žáků 801 a více pak působí 9,72 % sociálních pedagogů. Nejméně sociální pedagogové působí na malých školách s počtem žáků do 180 (6,94 %), což může být způsobeno právě nemožností personální podpory z operačních programů, která je zajištěna prostřednictvím školských poradenských zařízení, a zpravidla také menší počet žáků se sociálním znevýhodněním či speciálními vzdělávacími potřebami.

Graf 10 Velikost školy dle počtu žáků, kde působí sociální pedagog

Pokud bychom však vztah mezi využíváním pozice sociálního pedagoga porovnali s počtem škol v jednotlivých intervalech počtu žáků, zjistíme, že nejvíce využívají pozici sociálního pedagoga školy s počtem žáků 801 a více. Což může pochopitelně souviset s intenzitou potřeb škol s vyšším počtem žáků.

Pro transparentnost těchto tvrzení jsme využili data z výzkumu zaměřujícího se na základní školy v České republice, a porovnali je s aktuálními daty ohledně působení pozice sociálního pedagoga v základní škole. Tohoto výzkumu se zúčastnilo celkem 1280 základních škol. Z datového souboru bylo vypočítáno předpokládané rozložení všech ZŠ v ČR do intervalů dle počtu žáků, to bylo následně porovnáno s počtem sociálních pedagogů v daných intervalech, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu. Z těchto závěrů vyplývá, že sociální pedagogové působí nejvýrazněji na školách s počtem žáků 801 a více.

	Předchozí výzkum		Aktuální výzkum		
	Počet ZŠ	Podíl ZŠ	Počet ZŠ	Podíl ZŠ	
Počet žáků ZŠ	0-180	2187	51,090 %	5	0,229 %
	181-300	626	14,613 %	15	2,398 %
	301-500	709	16,567 %	22	3,102 %
	501-800	642	15,003 %	18	2,803 %
	801 a více	117	2,728 %	7	5,994 %
	Celkem	4281	100,00 %	67	

Tabulka 1 Podíl sociálních pedagogů vzhledem k počtu základních škol v daných intervalech počtu žáků

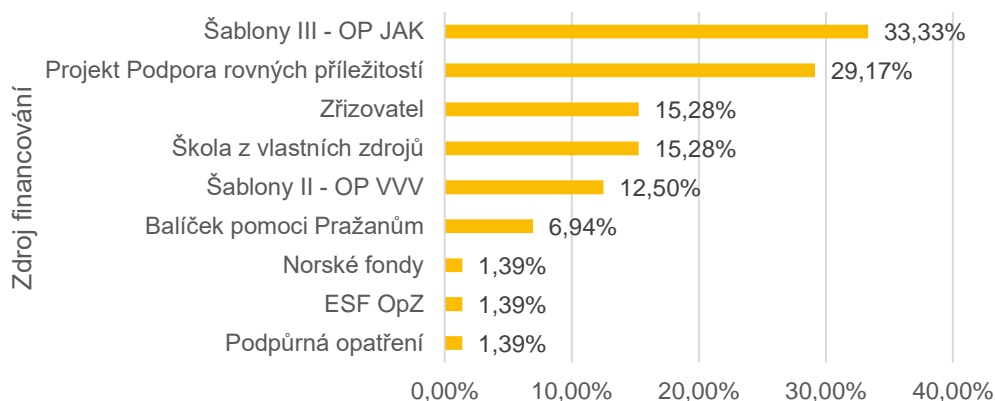
3.4 Financování pozice

Vytváření a udržení pozice sociálního pedagoga je dlouhodobě komplikované, především vzhledem k finančním zdrojům, a s tím způsobenou komplikací s kontinuitou pozice. Vzhledem k častému zániku pozice po skončení jednoho projektu (zpravidla 2 roky existence pozice) působí celé financování pozice velmi neekonomicky. Školy navíc investují do dalšího vzdělávání sociálních pedagogů v rámci DVPP (viz kapitola 3.9), ti se však častokrát kvůli nemožnosti zůstat na pozici sociálního pedagoga přesouvají na pozice jiné, často mimo obor. To jsou však zanedbatelné výdaje pro školu (Šmída, 2023).

Trvale nejvyužívanějším zdrojem financování jsou operační programy. Dříve využívaný Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV), ze kterého bylo financováno 9 sociálních pedagogů (12,50 %) zapojených do tohoto výzkumu, dnes nahradil rozsáhlejší Operační program Jan Amos Komenský (OP JAK), ze kterého je alespoň částečně financováno 24 sociálních pedagogů (33,33 %).

Dalším významným zdrojem, který zajistil vyšší podporu školám s nadprůměrným zastoupením žáků se sociálním znevýhodněním, je Projekt Podpora rovných příležitostí financovaný z Národního plánu obnovy pod označením NPO 3.2.2. Z něj bylo v rámci 1. vlny výzvy financováno 21 pozic sociálního pedagoga (29,17 %) zapojených do tohoto výzkumu¹ (NPI, 2023).

Balíček pomoci Pražanům se stal zdrojem financování pro 5 pražských sociálních pedagogů (6,94 %) zapojených do výzkumu. Ten nabízí pozici sociálního pedagoga jako opatření pro školy k předcházení dopadů složité sociální situace pražských rodin.

Graf 11 Finanční zdroje, ze kterých jsou sociální pedagogové financováni

Škola může pochopitelně financovat pozici také z vlastních zdrojů, což bývá používáno spíše k dofinancování pozice. V našem případě zmiňuje tuto variantu 11 respondentů (15,28 %). Klíčovou roli hraje také zřizovatel, což bývá u základních škol právě obec. Někteří „osvícení“ zřizovatelé si důležitou roli sociálního pedagoga pro blaho obce

¹ Dle NPI bylo v rámci 1. vlny financováno celkem 76 pozic sociálního pedagoga. Další pozice vznikají od září 2023 v rámci 2. vlny výzvy – nejsou součástí výzkumu.

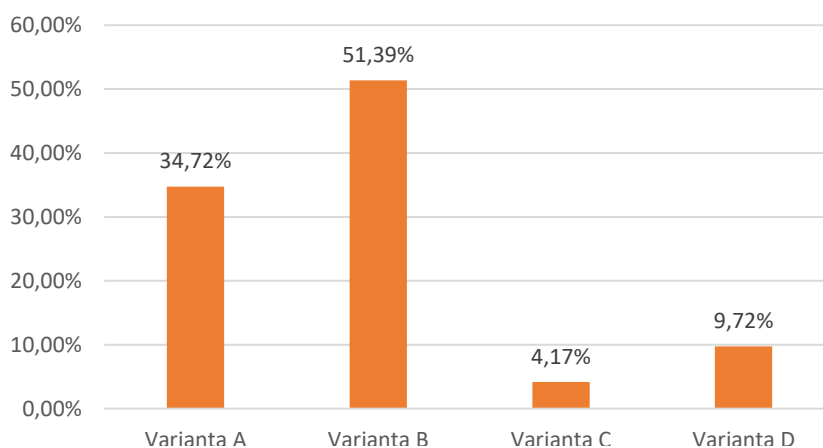
uvědomují a jsou přístupní dofinancování pozice do plné výše úvazku či pokrytí období mezi koncem jednoho projektu a začátkem druhého projektu. Tuto možnost uvádí 11 sociálních pedagogů (15,28 %).

Velmi ojedinělými zdroji financování jsou pak Norské fondy (1,39 %) a ESF OpZ (1,39 %), v rámci kterých jsou sociální pedagogové financováni zpravidla jako dílčí výstup z probíhajících projektů. Tento zdroj financování je však velmi nestálý a ojedinělý. Jedna z možností, jak financovat pozici sociálního pedagoga, je také z podpůrných opatření. Tuto možnost uvádí pouze 1 respondent (1,39 %). Tento zdroj financování není v současné době prakticky využíván, ale rozšiřují se tendence škol žádat o pozici u pedagogicko-psychologických poraden. Vzhledem ke skutečnosti, že pozice sociálního pedagoga není řazena mezi pedagogické pracovníky, je její zřízení poněkud komplikované, ne však nemožné.

3.5 Postoj od kolegů

Pozice sociálního pedagoga ve škole je poměrně mladá profese, kterou častokrát pedagogický sbor příliš nezná a tedy neví, s čím se na sociálního pedagoga může obrátit. To se pochopitelně odráží také ve vnímání prospěšnosti pozice. Tyto záležitosti by měly být jednoznačně ujasněny při utváření pozice.

Sociální pedagogové proto byli dotázáni, jaký mají postoj ostatní pedagogové k jejich působení ve škole. Jednotlivé odpovědi reprezentuje graf č. 12. Varianta A, B a C představuje předvolené odpovědi, které mohli sociální pedagogové vybrat jako nejvíce odpovídající jejich situaci, nebo následně odpovědět na tuto otázku po svém. Z dat vyplývá, že většina pedagogického sboru buďto chápe pozici sociálního pedagoga ve škole a její nastavení, přičemž se snaží spolupracovat (34,72 %), nebo má tato spolupráce jisté rezervy, ale se snahou vše nastavit ve prospěch participujících stran (51,39 %). Přesto jsou mezi respondenty tací, kteří jsou ve škole bráni skepticky a učitelé tak se sociálním pedagogem příliš nespolupracují (4,17 %). Detailnější a specifitější vyjádření pak přináší jednotlivé odpovědi v rámci Varianty D (9,72 %), níže.

Graf 12 Postoj kolegů k pozici sociálního pedagoga

- Varianta A** Celý pedagogický sbor ví, co pozice sociálního pedagoga obnáší, spolupracují se mnou, vše je jasně dané a funkční.
- Varianta B** Pedagogický sbor má představu, jak by mělo vše fungovat, spolupráce se stále upravuje, má jisté nefunkční mezery, kolegové jsou spolupráci víceméně nakloněni.
- Varianta C** Pozice sociálního pedagoga ve škole je brána skepticky, kolegové nejsou ze spolupráce nadšení, příliš se nezapojují.
- Varianta D** Jiné

Jiné:

„Vzhledem k tomu, že vedení školy přesně nestanovilo náplň práce sociálního pedagoga a rozdíl mezi ostatními členy ŠPP, učitelé často neví, s čím a zda se na mě mají obracet.“

„Vývoj v čase od odmítavého a skeptického postoje (vyhazování peněz za dalšího člověka, aniž by to fakticky učiteli pomohlo), po cílenou prodiskutovanou formu podpory podle potřeb konkrétního třídního učitele na 1. stupni a jeho žáků. Nespolupráce je dnes výjimkou.“

„Pozice je na škole nově zavedena, u členů pedagogického sboru vnímám v převážné části důvěru a očekávání podpory, mnozí se na mě obrací.“

„Na škole funguji již 2 roky a kolegové jsou se mnou spokojeni, i má přímá nadřízená ze ŠPP. Jsou situace, které jsou nové a někdy si musíme s kolegy vyjasnit, kdo a co udělá a určit si kompetence apod. Ale již vnímám svoji pozici jako plně akceptovanou kolegy a hlavně jako součástí ŠPP, na které se obrací – to první rok nebylo.“

„Důležité jsou osobní sympatie mezi sociálním pedagogem a učiteli.“

„Celý pedagogický sbor ví, co pozice obnáší, spolupracují se mnou, vše se vytváří.“

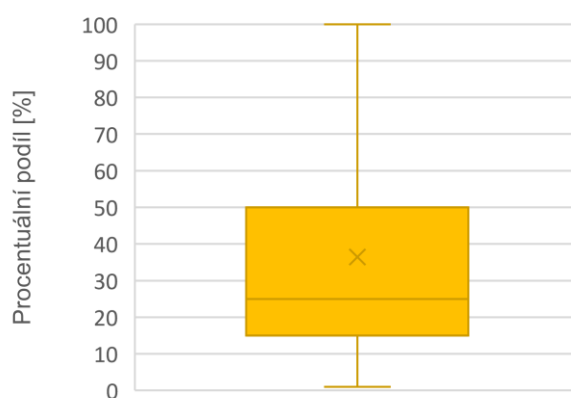
„Část pedagogického sboru spolupracuje, oceňuje přínos pozice sociálního pedagoga a jeho podporu a pomoc nejen dětem a jejich rodinám, ale také pomoc a podporu pedagogům. Část sboru "předstírá", že ve třídě nemá problémové děti, snaží se řešit po své linii, ale často se stává, že nakonec na poradě informují již o závažném problému, se kterým si neví rady – čili prevence selhává. Je to také v postoji těchto pedagogů – nechtějí přiznat problém, berou jej jako své selhání.“

Vnímání pedagogického sboru a vedení školy se v praxi častokrát odlišuje. Někteří sociální pedagogové vyjasní své kompetence již na počátku pozice a pedagogický sbor tak efektivně spolupracuje, jindy je jejich pozice brána kolegy skepticky. Utváření pozice je bezpochyby náročnou záležitostí, což je patrné níže (kapitola 3.7).

3.6 Podíl žáků se sociálním znevýhodněním

Sociální pedagogové nejčastěji cílí na žáky se sociálním znevýhodněním, a to např. v rámci podpory školní úspěšnosti, pedagogizace prostředí, komunikaci s rodinou žáka se sociálním znevýhodněním, v rámci prevence rizikového chování nebo při intervence k potřebám daného žáka. Sociální pedagog však pracuje se všemi žáky, tedy i těmi, kteří nejsou sociálně znevýhodnění, např. prostřednictvím prevence rizikového chování, ale i při práci se třídním klimatem, volnočasových aktivitách školy nebo při práci s výchovnými obtížemi (ASOCP, 2023).

Aritmetický průměr podílu žáků se sociálním znevýhodněním má hodnotu 36,403. Medián lze pak stanovit na hodnotu 25. Z toho je patrné, že podíl této specifické skupiny žáků je na školách, kde sociální pedagog působí, skutečně vyšší.

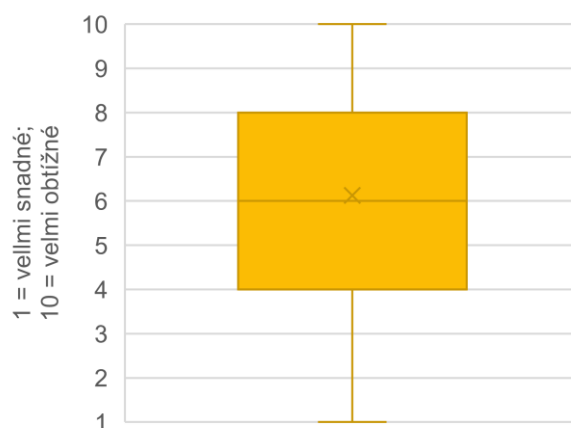

Graf 13 Podíl žáků se sociálním znevýhodněním

3.7 Náročnost utváření pozice

Při utváření pozice je třeba, aby si sociální pedagog vymezil kompetence vůči ostatním pedagogům a pracovníkům školního poradenského pracoviště, informoval celý pedagogický sbor o jeho náplni práce a oblastech, v rámci kterých se na něj mohou pedagogové obracet, seznámil se s žáky školy, ale také jejich zákonnými zástupci a rodinou. To je pochopitelně mnoho činností, které na člověka mohou negativně působit. Pro zdárné etablování pozice je klíčová především podpora vedení školy, která by měla spolu se sociálním pedagogem pozici adekvátně představit a nastavit rovinu spolupráce s cílovými skupinami sociálního pedagoga a spolupracujícími subjekty.

Rozložení vnímání náročnosti zavedení pozice sociálního pedagoga reprezentuje graf č. 14 níže. Zde respondenti odpovídali na stupnici 1 až 10, jak náročné bylo utváření jejich pozice sociálního pedagoga ve škole. Hodnota 1 na stupnici představovala velmi snadné utváření pozice, naopak hodnota 10 velmi obtížné utváření pozice. Z grafu je patrné, že někteří sociální pedagogové považovali své začátky za velmi snadné, naopak někteří vnímali utváření jejich pozice za velmi náročné. Aritmetický průměr všech odpovědí nám přinesl hodnotu 6,125. Medián jsme pak stanovili na hodnotu 6.

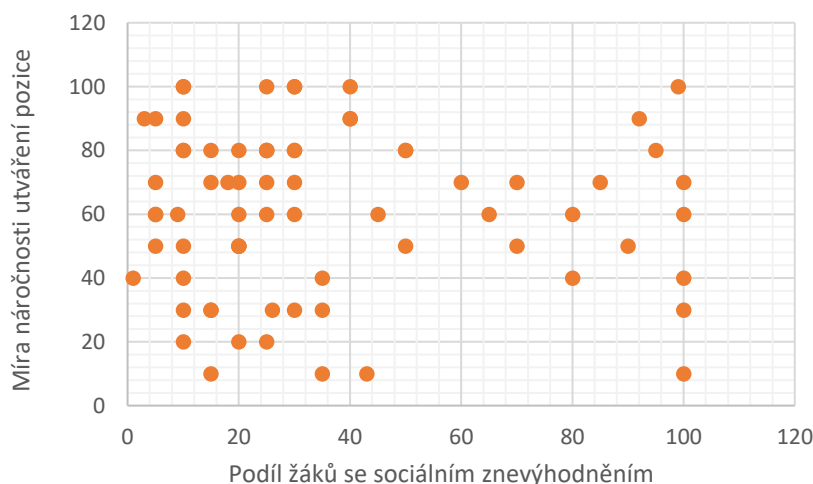
Graf 14 Vnímání náročnosti utváření pozice u sociálních pedagogů

Následně můžeme porovnat uváděné hodnoty míry náročnosti při utváření pozice sociálního pedagoga s hodnotami podílu žáků se sociálním znevýhodněním a zjistit, zda bylo utváření pozice na školách s vyšším podílem žáků se sociálním znevýhodněním náročnější než na školách s podílem nižším. Pro toto testování lze využít Personův korelační koeficient. S jeho využitím byla testována následující alternativní hypotéza.

HA1: *Existuje signifikantní závislost mezi podílem žáků se sociálním znevýhodněním a vnímáním náročnosti při utváření pozice sociálního pedagoga.*

H01: *Neexistuje signifikantní závislost mezi podílem žáků se sociálním znevýhodněním a vnímáním náročnosti při utváření pozice sociálního pedagoga.*

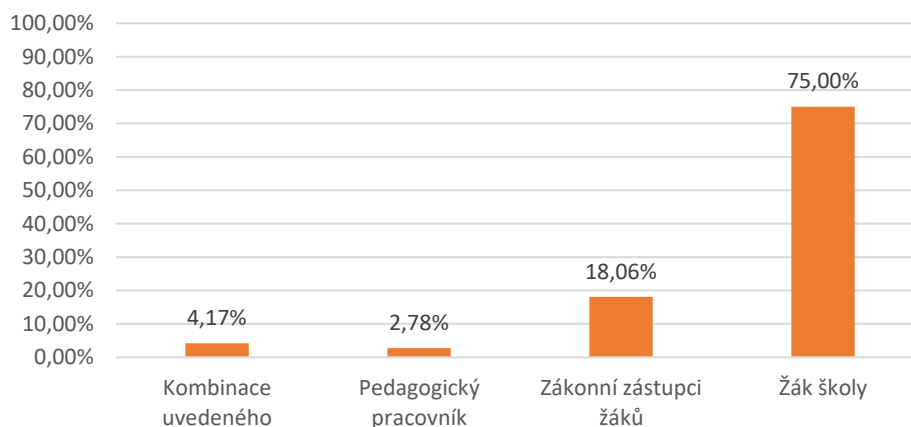
Mezi těmito jevy se na základě testování nepotvrdil žádný vztah. Testováno bylo provedeno na hladině významnosti 5 % (0,05) i 1 % (0,01), hodnota p byla stanovena na 0,761. Alternativní hypotézu tedy nelze přijmout. Rozložení jednotlivých hodnot reprezentuje graf č. 15, který neobsahuje žádný významný lineární trend.

Graf 15 Uváděné hodnoty podílu žáků se sociálním znevýhodněním a míry náročnosti při utváření pozice

3.8 Cílová skupina a náplň práce sociálních pedagogů

Jedna z nejdiskutovanějších oblastí české sociální pedagogiky, která rezonuje nejen v praxi, ale i v akademickém prostředí, je cílová skupina, profesní zaměření a náplň práce sociálního pedagoga ve škole. Pojďme se nejprve podívat na cílovou skupinu, se kterou sociální pedagogové pracují nejčastěji.

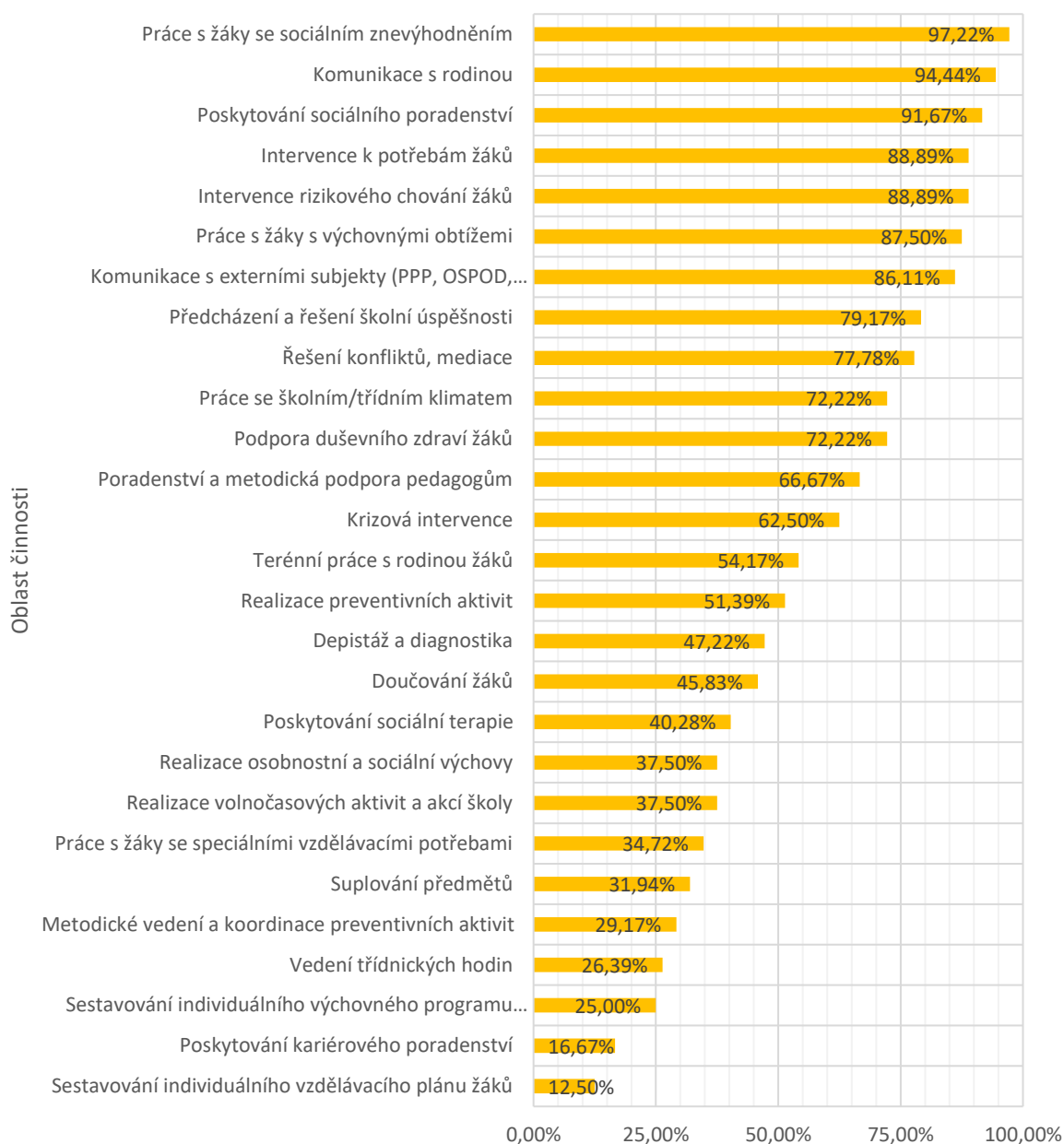

Graf 16 Nejčastější cílové skupiny, se kterými sociální pedagogové pracují

Z grafu č. 16 je patrné, že nejčastější cílovou skupinou sociálních pedagogů bývají žáci školy (75,0%). Pouze necelá pětina sociálních pedagogů pracuje častěji se zákonnými zástupci žáka (18,06%). Další 2 sociální pedagogové uvedli jako nejčastější cílovou skupinu pedagogické pracovníky (2,78 %). 3 respondenti poté uvedli kombinace uvedených možností (4,17 %), tedy práce se všemi 3 cílovými skupinami rovnoměrně. Zde je třeba říci, že každý sociální pedagog by měl nejčastěji pracovat právě se žákem školy, neboť to je jeho primární cílová skupina. Následně se zaměřuje na zákonné zástupce a rodinu žáka a na pedagogické pracovníky.

Pro lepší pochopení pracovní náplně sociálních pedagogů jsme se rozhodli identifikovat činnosti, které sociální pedagogové nejčastěji vykonávají. Procentuální rozložení vykonávaných činností, tedy jaký podíl sociálních pedagogů vykonává danou činnost, lze vidět na grafu č. 17. Z toho je patrné jednoznačné zaměření sociálních pedagogů na práci se žáky se sociálním znevýhodněním (97,22 %) a na komunikaci s rodinou žáka (94,44 %), kterým sociální pedagog poskytuje nejen sociální poradenství (91,67 %), ale také se zaměřuje na intervenci k potřebám žáků (88,89 %) a intervenci jejich rizikového chování (88,89 %). Většina sociálních pedagogů pracuje také s žáky s výchovnými obtížemi (87,50 %), nejen kvůli kterým musí komunikovat také s externími subjekty, jakými je např. PPP, OSPOD a další (86,11 %). Často zmiňovaná role sociálního pedagoga, který je v této oblasti považován jako efektivní nástroj, je předcházení a řešení školní neúspěšnosti (79,17 %). Mezi další činnosti, které sociální pedagog častokrát vykonává, patří řešení konfliktů a mediace (77,78 %), práce se školním a třídním klimatem (72,22 %) či podpora duševního zdraví žáků (72,22 %), která se po covidové pandemii ukázala jako velmi potřebná. Tyto činnosti odpovídají současným potřebám základních škol, které jsme analyzovali v předchozím

výzkumu (Šmída a kol., 2023). Sociální pedagog vykonává řadu dalších odborných činností, které lze vidět na grafu níže.

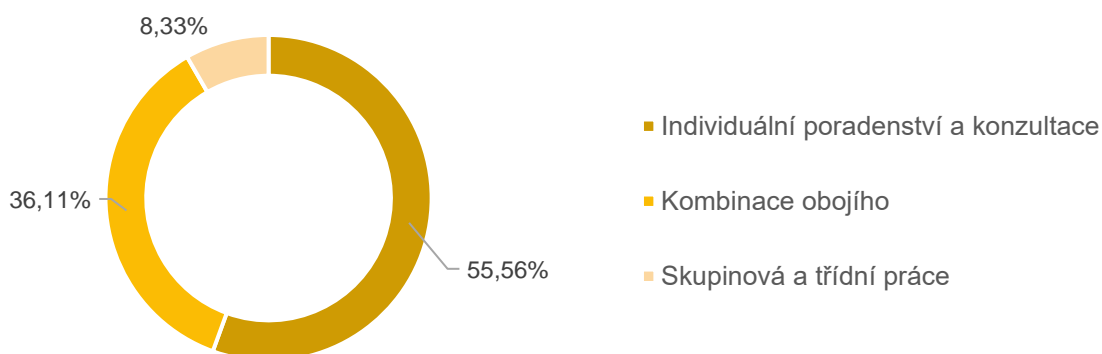

Graf 17 Vykonávané činnosti sociálními pedagogy v procentuálním zobrazení

Sociální pedagogové uváděli také činnosti, které vykonávají, ačkoliv by je vykonávat neměli. Jedná se zpravidla o činnosti, které sociálním pedagogům přidělují ředitelé škol. Velmi mnoho sociálních pedagogů ve škole vykonává např. doučování žáků (45,83 %), které by měli realizovat pouze nad rámec svých pracovních povinností, stejně jako ostatní pedagogičtí pracovníci, nikoliv však v rámci své pozice. Další činností, kterou by sociální pedagog rozhodně neměl vykonávat, je suplování předmětů, které realizuje 31,94 % sociálních pedagogů. To však nejsou absolventi oboru sociální pedagogika, příp. sociální práce, rozhodně kompetentní vykonávat.

U absolventů sociální pedagogiky lze sice nalézt pedagogický základ a dílčí znalost didaktiky, avšak to neznamená, že by měli být využíváni pro „lepení děr“ v rozvrhu.

Překvapující výsledky byly v oblasti poskytování kariérového poradenství, které realizuje pouze 16,67 % sociálních pedagogů. Větší zapojení jsme očekávali také v oblasti realizace preventivních aktivit, kterou v současné době realizuje pouze 51,39 % sociálních pedagogů. Prevence by přitom měla být jedna z hlavních činností sociálního pedagoga.

Graf 18 Nejčastější forma práce, kterou sociální pedagogové využívají

Sociální pedagogové dále uváděli, v rámci které formy práce nejčastěji pracují se svou cílovou skupinou. Jako nejčastější formu práce tak sociální pedagogové uváděli práci individuální (55,56 %), následně pak kombinaci individuální a skupinové práce ve stejném poměru (36,11 %). Pouze zlomek sociálních pedagogů pak využívá nejčastěji čistě skupinovou či třídní práci (8,33 %). Z toho je patrné, že sociální pedagogové ve svých činnostech využívají individuální přístup, ale zároveň jsou schopni pracovat se skupinami v rámci skupinové práce.

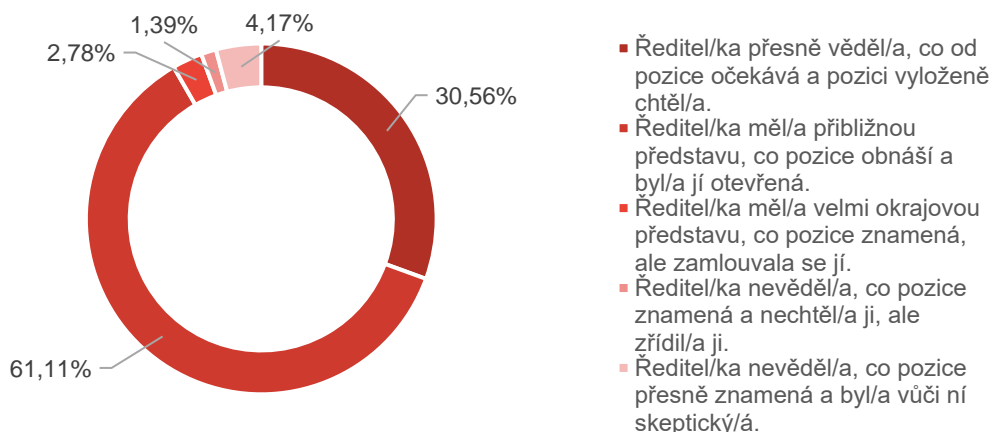
Pokud si shrneme činnosti, které většina sociálních pedagogů vykonává, lze konstatovat, že je pozice sociálního pedagoga skutečně odborná profese vykonávající náročné činnosti, na které je potřeba být vybaven patřičným odborným vzděláním. Náročnost a komplexnost činností odpovídá náročnosti a komplexnosti činností jiných pracovníků školního poradenského pracoviště, jakým je např. funkce výchovného poradce, který bývá řazen do 12. či 13. platové třídy v tabulce pro pedagogické pracovníky. I školní speciální pedagogové a školní psychologové mají v tabulce pedagogických pracovníků jisté místo v 11. až 13. platové třídě, což jim zaručuje adekvátní finanční ohodnocení nimi vykonávaných činností (MŠMT, 2021).

Sociální pedagogové naproti tomu bývají dlouhodobě finančně velmi nedoceňováni. Např. na Praze 7 v rámci Pilotního zavádění pozice sociálního pedagoga do škol nabízeli platové zařazení v tabulce č. 1, platová třída 10, což v roce 2023 činí 23 390 korun českých hrubého při plném úvazku. To je pro vysokoškolsky vzdělaného odborníka s magisterským vzděláním skutečně nízké ohodnocení za realizaci takto specifických a odborných činností (Praha 7, 2021).

3.9 Spolupráce s vedením školy

Podpora od vedení je velmi důležitou součástí pracovního vztahu mezi zaměstnancem školy a jejím vedením. Navíc při utváření profese, která je ve školství prozatím málo etablována, jsou kladeny vysoké nároky na osobu působící na této pozici, jak je mj. uvedeno v podkapitole *Náročnost utváření pozice*.

Pojďme se tedy nyní podívat na to, jaký přístup ke zřízení pozice měli ředitelky a ředitelé škol při implementaci pozice sociálního pedagoga. Velmi pozitivní je skutečnost, že již při utváření pozice vedení školy přesně vědělo, co od pozice očekává (30,56 %), a další mělo alespoň přibližnou představu a bylo pozici otevřeno (61,11 %). Skepticismus pak převládá jen výjimečně (4,17 %).

Graf 19 Postoj vedení školy k pozici sociálního pedagoga na začátku utváření pozice

Nejen při zřizování pozice, ale i v průběhu výkonu tohoto povolání je nezbytné, aby vedení podporovalo svého zaměstnance – sociálního pedagoga. Sociální pedagogové tak odpovídali na další otázku, jaký postoj má vedení k jejich pozici v současné době. 91,67 % sociálních pedagogů uvádí vynikající a podporující přístup ředitelky/ředitele a je přesvědčeno o vnímání jejich pozice jako přínosné. Negativní postoj pak převládá pouze v jednom případě (1,39 %).

Graf 20 Současný postoj vedení školy k pozici sociálního pedagoga

Mimo podporu a zájem o pozici sociálního pedagoga je ve shodě také dojednání náplně práce. 59,7 % sociálních pedagogů uvádí, že je jejich náplň práce ve shodě s představou vedení školy, ale předcházela tomu společná domluva. Dalších 26,4 % respondentů mělo pracovní náplň jasně stanovenou již od začátku, tudíž bylo mezi nimi a vedením jasno. Dalších 13,9 % však uvádí odlišnou odpověď, pár z nich velmi negativní.

59,7 % Ano, ale předcházela tomu společná domluva.

26,4 % Ano, bylo to jasně nastaveno již od začátku.

13,9 % Jiné:

„Není ze strany školy snaha, aby sociální pedagog plnil, co je čistě v jeho kompetencích.“

„Má náplň práce se stále upravuje, ale vedení školy je otevřené a vstřícné tomu, aby byla pozice využita co nejlépe v zájmu žáků. Vesměs se dá říci, že skutečná náplň práce přesahuje očekávání vedení školy.“

„Jak jsem uvedla již výše, není v zájmu vedení školy udržet pozici soc. pedagoga. Má nadřízená, vychovatelka ze školní družiny, mi ihned první den řekla, že kontakt s externími organizacemi (OPSOD, PČR, atd) řeší pouze ona, stejně tak jako pouze ona řeší konflikty, mediace, řeší práci s kolektivem i preventivní aktivity. Při konzultaci s vedením a seznámením mých kompetencí mi paní ředitelka sdělila, že vše vykonává paní vychovatelka a že vedení nic měnit nebude.“

„Tím, že jsem dostala volnou ruku a plnou důvěru při zavádění své pozice, tak jsem si to nějak zavedla podle svých představ a dle prvotních představ vedení školy a myslím, že jsou očekávání a náplň práce téměř totožná (ve shodě).“

„Vedení nemělo jasné očekávání, nejde říct, zda byla naplněna.“

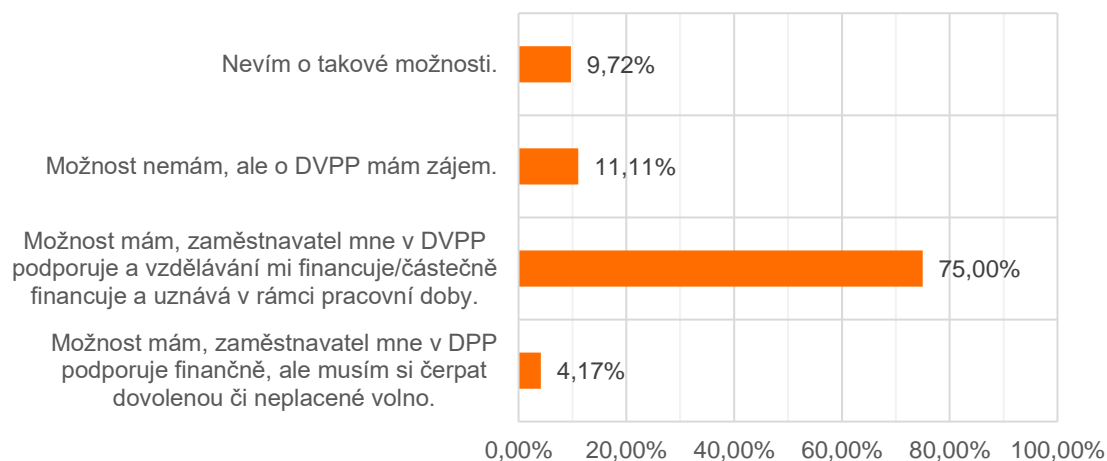
„Společně jsme tuto pozici tvořili.“

„Víceméně ano, ale stále se doladuje. Musím se vymezovat k některým činnostem, že již je nemohu pro vytíženost převzít od jiného kolegy jako činnost za kterou budu zodpovídat.“

„Bude možné posoudit po delším čase.“

„Vzhledem k velikosti současného úvazku (0,2) není možné naplnit ani moje ani školní očekávání. Doufám, že od nového školního roku bude úvazek rozšířen na 1,0.“

Jedna z forem podpory od vedení je také možnost dalšího vzdělávání (DVPP). Tu bezpochyby pracovníci školního poradenského pracoviště rádi využívají k profesnímu rozvoji, a sociální pedagog není výjimkou. Tři čtvrtiny sociálních pedagogů mají možnost dalšího vzdělávání a zaměstnavatel je i finančně podporuje a uznává vzdělávání v rámci pracovní doby (75,0 %). Část sociálních pedagogů možnost dalšího vzdělávání má a jsou finančně podporováni, ale musí si čerpat dovolenou či neplacené volno (4,17 %). Možnost dalšího vzdělávání však nemá, nebo o ní alespoň neví, celkem 20,83 % sociálních pedagogů.

Graf 21 Možnost dalšího vzdělávání pro sociální pedagogy

4 Shrnutí výsledků výzkumu

Na základě realizovaného výzkumu lze konstatovat, že sociální pedagogové v České republice jsou zpravidla vysokoškolsky vzdělaní odborníci v oboru sociální pedagogika, případně sociální práce, kteří vykonávají řadu komplexních odborných činností ve prospěch školy a všech aktérů výchovně vzdělávacího procesu, především však žáků se sociálním znevýhodněním. Vedení škol si tak jednoznačně uvědomuje přínos sociálních pedagogů pro jejich školu. Spolupráce s pedagogickým sborem je zpravidla v dobré a funkční rovině, případné nedokonalosti se daří bez větších obtíží doladit.

Výsledky výzkumu poukazují na fakt, že jediná negativní zjištění jsou způsobena legislativním neukotvením pozice. Ať už se jedná o komplikace s financováním pozice a její kontinuitou či zneužíváním pozice sociálního pedagoga pro suplování předmětů a doučování žáků, případně výkon pozice osobou nekvalifikovanou v dané oblasti, všechny tyto oblasti by vyřešilo legislativní ukotvení pozice sociálního pedagoga mezi pedagogické pracovníky včetně stanovení kvalifikačních předpokladů, stanovení jasného rámce pracovní náplně a vymezení financí ze státního rozpočtu pro financování profese sociálního pedagoga ve školním prostředí.

Hlavní zjištění výzkumu:

- 91,67 % ředitelek/ředitelů škol považuje pozici sociálního pedagoga za velmi přínosnou a pozici podporují.
- 75,00 % sociálních pedagogů jsou vysokoškolsky vzdělaní odborníci v oboru sociální pedagogika, případně sociální práce.
- Sociální pedagogové uváděli celkem 9 různých zdrojů financování jejich pozice.
- Dle propočtů působí sociální pedagogové nejčastěji na velkých (základních) školách ve větších městech
- 45,83 % sociálních pedagogů realizuje doučování žáků a 31,94 % supluje předměty, ačkoliv by tyto činnosti vykonávat neměli.
- Sociální pedagogové jsou tak potřební, že některé školy zaměstnají dvě nebo i tři pozice sociálního pedagoga současně.

Zdroje a literatura

Asociace sociálních pedagogů (ASOCP). (2023, únor 13). *Komparace činností sociálního pedagoga uvedených v šablonách OP JAK s faktickou činností dle ASOCP*. <https://asocp.cz/asocp/komparace-cinnosti-socialniho-pedagoga/>

Čech, T. (2011). *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol: škola a zdraví pro 21. století*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD. ISBN 978-80-210-5448-6.

Hoření, K., Zajíčková, K., Uhrová, J. & kol. (2023). *Analýza příčin vyššího podílu romských žáků vzdělávajících se dle RVP ZV UV ve třídách zřízených podle § 16 odst. 9, školského zákona a návrh souboru opatření pro oblast vzdělávání a další relevantní oblasti*. Výzkumná zpráva. Dostupné z: <https://www.edu.cz/vysledky-vyzkumu-analyza-pricin-vyssiho-podilu-romskych-zaku-vzdelavajicich-se-ve-skolach-a-tridach-zrizenych-podle-%C2%A7-16-odst-9-skolskeho-zakona-vcetne-doporuceni/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2021, září). *Metodický výklad k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogu prací*. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/O_200/Metodicky_vyklad_k_odmenovani_zari_2021/II_Metodicky_vyklad_k_odmenovani_uprava_web.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2023, květen). *Dotaz – využití Šablon na sociální pedagogy* [elektronická pošta]. Osobní komunikace.

Národní pedagogický institut (NPI). (2023). *Dotaz – počet zřízených pozic sociálního pedagoga v rámci projektu Podpora rovných příležitostí* [elektronická pošta]. Osobní komunikace.

Praha 7. (2021, prosinec 7). *Hledáme sociálního pedagoga*. Dostupné z: <https://www.praha7.cz/hledame-socialniho-pedagoga/>

Šmída, J. (2023). *Uplatnění sociálního pedagoga v základní škole z pohledu ředitelů škol*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Šmída, J., Čech, T., Hormandlová, T. & Jůvová, A. (2023). *The needs of elementary schools in the Czech Republic in the context of the introduction of the social pedagogue position*. In EDULEARN23 Proceedings. Palma de Mallorca: IATED, 2023, s. 4210-4216. ISBN 978 84-09-52151-7. ISSN 2340-1117. DOI 10.21125/edulearn.

Kontakty

Asociace sociálních pedagogů

Mgr. Jiří Daněk

jiri.danek@asocp.cz

Mgr. Jan Šmída

jan.smida@asocp.cz

Mgr. Nicola Blábolilová, Dis.

nicola.blabolilova@asocp.cz

Mgr. Dominika Kohoutová

dominika.kohoutova@asocp.cz

Mgr. Eliška Slívová

eliska.slivova@asocp.cz

Boženy Němcové 101/16, 750 02 Přerov

www.asocp.cz

Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

tomas.cech@upol.cz

Mgr. Vlado Balaban, Ph.D.

vlado.balaban@upol.cz

Mgr. et Mgr. Tereza Hormandlová

tereza.hormandlova01@upol.cz

Mgr. Jan Šmída

jan.smida@upol.cz

Žižkovo nám. 5, 779 00 Olomouc

www.pdf.upol.cz/kpg/